

La tradició d'anar al cementiri

En totes les civilitzacions el culte als difunts es caracteritza per un profund respecte i un sentiment de por pel més enllà. Els cementiris són els monuments funeraris de la nostra societat, llocs erigits per al repòs i la pau eterna, tal com predica la religió catòlica. Però la majoria, a Catalunya, varen construir-se al segle passat i la seva ubicació en un lloc allunyat del poble responia més a mesures higièniques, per les pestes i les plagues de l'època, que no a un lloc de tranquil·litat. Abans, els cementiris eren fossars propers a l'església, en el centre mateix de l'activitat del poble.

Els gran nuclis urbans han despersonalitzat la mort i l'han feta anònima. Tot això ha portat que siguin els nuclis petits els qui conserven encara l'encant dels antics cementiris, barreja de la blancor del marbre i de la calç, de la verdor dels xiprers i les creus rovellades en qualsevol racó. És en aquests indrets on es comprèn la significació de la diada de Tots Sants i dels actes que es dediquen durant aquest dia al record dels morts.

El costum de visitar els difunts, segons Joan Amades, és d'origen romà, i per això és comú a totes les cultures d'influència romana. Antigament, les visites als morts es realitzaven en l'època de les collites, fins que el cristianisme va adoptar el costum i va instaurar el dia u de novembre com la festa de Tots Sants. La urbanització dels cementiris a tall de jardí és moderna, com el sentiment de respecte envers els llocs d'enterrament. Abans, quan els morts reposaven en els fossars o en les places, la vida en aquests no s'aturava, llevat del dia de Tots Sants i després del toc de morts que es feia a primera hora de la tarda. Els vells cementiris eren delimitats per quatre creus de ferro o fusta, aixecades damunt de pilars de pedra dreçats als quatre extrems, i eren considerats recintes sagrats.

També s'estableix relació entre les plantes i els difunts. El costum de posar-ne damunt de les tombes és universal; les corones són possiblement un record de cultes solars de caràcter funerari, com ho són la majoria dels elements tradicionals que prenen forma circular. Les flors que tradicionalment s'ofereixen als morts són el pensament i el crisantem.

Dels molts costums funeraris que practicava la nostra societat, perdura de manera generalitzada la visita als difunts l'u de novembre, dia de Tots Sants

Núria Costa

Abans, la gent creia que els pensaments testimoniaven al difunt el bon record dels seus familiars vius i que els crisantems, anomenats també «rosa dels morts» o «flors de Santa Caterina», tenien la virtut de parlar amb els desapareguts i els explicaven com han viscut els seus des que ell és difunt.

També es creia que els arbres que tot l'any són verds són els preferits dels difunts, ja que amb la seva constant verdor els comuniquen alegria i goig de viure; per això, el xiprer i l'heura tenen un sentit eminentment funerari i solen abundar en els cementiris.

Antigament, una vegada visitat el cementiri, al vespre, entre els tocs a morts de les campanes, i havent sopat

JOSEP M. MONTANER

JOSEP M. MONTANER

Dalt, cementiri de Sinera, Arenys de Mar. Baix, flors en un cementiri de pescadors, a l'Escala.

ja, se celebrava la castanyada, àpat familiar dedicat als difunts i que era record i resta dels antics àpats funeraris. Després del sopar ordinari, es menjaven les castanyes torrades al foc de la llar, com també els panellets i altres dolços propis de la diada, acompanyats de vi dolç.

Els panellets tenen sentit sacramental, com tota la pastisseria tradicional feta amb farina, matèria pròpia de les diades assenyalades. A Menorca, el dia dels difunts és típic menjar un panet en forma de cos amortallat, que anomenen «panet de mort» i que, segons Joan Amades, és una resta desdibuixada de l'antiga antropofàgia que practicaven pobles antics. El panellet també té com a base la farina, i el seu color blanquinós recorda els ossos. Un record més dels difunts.

Si l'u de novembre aneu al cementiri, deixeu un ram de flors, celebren la castanyada i degusteu panellets, repetireu els gestos d'unes velles creences. □